

METODE DE INTEGRARE ȘI PROTECȚIE ÎN CONTEXTUL DREPTURILOR VÂRSTNICULUI CU DEFICIENȚĂ DE VEDERE

Pr. Lect. univ. dr. Marius NECHITA

*Universitatea Tehnică Cluj, Centrul Universitar Nord Baia Mare
pr.nechita@gmail.com*

ABSTRACT: *Integration and protection methods in the context of the rights of the visually impaired elderly.*

In recent years, a special concern and interest in the integration and protection of blind people has been observed in our society. Generally speaking, integration represents that process of active and effective insertion of the individual within everything related to the social sphere, namely: activities, groups. Visual deficiency does not only affect the mental life and social relations of the disabled person, but can also have repercussions on some aspects of the body such as the morpho-functional ones. Visual deficiency also generates a series of primary consequences, which are otherwise related to that decrease in the flow of visual information, inaccuracy and blurring of the image, difficulties regarding the perception of images and so on.

Keywords: *integration, disability, elderly, freedom, conscience.*

1.1. Tabloul clinic și psihologic al deficientului de vedere

Deficiența vizuală nu se răsfrânge doar asupra vieții psihice și a relațiilor sociale ale deficientului, ci poate avea repercursiuni și asupra unor aspecte ale organismului cum sunt cele morfo-funcționale.

De asemenea, deficiența vizuală generează un șir de consecințe primare, care de altfel sunt în legătură cu acea scădere a fluxului de informații vizuale, inexactitatea și neclaritatea imaginii, dificultăți cu privire la perceperea imaginilor și așa mai departe.

Memoria persoanelor nevăzătoare deține câteva particularități, întrucât ea în mod normal trebuie să ofere un set de informații utile orientării în spațiu și anume configurației locului, indicațiilor tactile, auditive,

neschimbarea numărului de trepte sau de pași, numărul stațiilor până la coborârea din mijlocul de transport și lista ar putea continua.

Gândirea la rândul său deține și ea particularități determinate în funcție de tipul de orbire congenitală sau dobândită precum și de acele modalități de cunoaștere senzorială, în care este obișnuită persoana cu deficiență.

Atenția persoanei nevăzătoare este îndreptată mereu în diferite direcții sau este focalizată într-o direcție sau alta, în funcție de intensitate și de conținutul stimulilor observați. Acest aspect necesită o educare neîntreruptă a calităților atenției și anume a distribuției, modalității și concentrării.

Limbajul are un ritm de dezvoltare mai încet, iar comunicarea împreună cu expresivitatea sunt afectate din cauza mimicii și gesturilor destul de sărace.

1.2. Profilul unui bunic nevăzător și nevoile acestuia

În prezenta societate¹, toți vârstnicii sunt practic bunicii noștri pe care trebuie să îi respectăm, să îi ajutăm și să îi integrăm cu atât mai mult cu cât au și vreo dizabilitate precum este cea de vedere. Nevoile acestora sunt diverse, în funcție de fiecare persoană și de situația și starea sa de sănătate. Pentru a ajuta la evaluarea necesităților unei persoane vârstnice, Virginia Henderson, persoana care a fost considerată și întâia doamnă a nursingului, a definit și realizat 14 nevoi fundamentale care sunt esențiale ființei umane în asigurarea unei stări de bine din punct de vedere fizic și psihic.

Cele 14 nevoi fundamentale ale Virginiei Henderson sunt următoarele:

1. Nevoia de a respira și a avea o bună circulație;
2. Nevoia de a bea și a manca;
3. Nevoia de a elimina;
4. Nevoia de a se mișca și a avea o bună postură;
5. Nevoia de a dormi și a se odihni;
6. Nevoia de a se îmbrăca și dezbrăca;
7. Nevoia de a-și menține temperatura corpului în limite normale;

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Plea for Human Dignity", *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, 1, pp. 29-43.

8. Nevoia de a fi curat, îngrijit, de a proteja tegumentele și mucoasele;
9. Nevoia de a evita pericolele;
10. Nevoia de a comunica;
11. Nevoia de a acționa conform propriilor convingeri și valori, de a practica religia;
12. Nevoia de a fi preocupat în vederea realizării;
13. Nevoia de a se recrea;
14. Nevoia de a învăța cum să-ți păstrezi sănătatea².

Odată cu înaintarea în vârstă, omul ajunge mai devreme sau mai târziu să aibă nevoie de câteva dintre nevoile amintite mai devreme. A-ți pierde vederea după o anumită vârstă, mai exact la bătrânețe este o situație delicată și de cele mai multe ori greu de acceptat. Una este să nu fi văzut nimic să ai o dizabilitate vizuală din naștere și alt lucru este să îți pierzi vederea la o vârstă înaintată, fiind obișnuit cu tot ce te înconjoară.

Din experiența proprie, având în trecut un vârstnic, un bunic nevăzător în familie am ajuns să cunosc care este profilul său, a unui nevăzător care și-a pierdut vederea în urma diabetului zaharat și a hipertensiunii arteriale. Am văzut care este gândirea, percepția sa după pierderea vederii și apariția dizabilității. Nu toți oamenii se obișnuiesc cu o asemenea situație, nu toți își acceptă suferința și nici nu se conformează spuselor aparținătorilor sau medicilor, ci dimpotrivă trăiesc cu speranța unei rezolvări, a faptului că știința a evoluat în ultimii ani și că sunt șanse de recuperare a vederii.

Odată cu apariția dizabilității vizuale, vârstnicul are și alte nevoi pe lângă cele de dinainte, desigur, depinde foarte mult și de gradul de dizabilitate dar și de persoanele din jurul său. Desigur, sunt persoane care pot avea stări de nervozitate, de supărare, depresii, de renunțare la propria viață și așa mai departe. Depinde foarte mult de psihicul fiecăruia, despre cât de optimist și calm este, dacă ia dizabilitatea ca pe o lecție de viață, ca pe o întâmplare la care este supus sau dacă este de părere că plătește un preț pe care nu îl merită, motiv pentru care ajunge să fie supărat pe Dumnezeu. De asemenea există posibilitatea ca și în cazul pe care l-am avut în familie, ca vârstnicul să nu se obișnuiască cu starea sa, să nu-și accepte dizabilitatea și să refuze ajutorul pentru satisfacerea nevoilor existenței umane.

² Lucreția Titircă, „*Ghid de nursing cu tehnici de evaluare și îngrijiri corespunzătoare nevoilor fundamentale*”, Editura Viața Medicală Românească, 2008.

1.3. Compensarea deficienței vizuale. Orientarea în timp și spațiu a nevăzătorilor

Compensarea deficienței vizuale reprezintă un proces de adaptare, un fenomen a cărui apariție este considerată a fi un răspuns la condițiile externe.

Potrivit lui George Neamțu, compensarea deficiențelor vizuale „este o componentă a mecanismului biologic de menținere și redresare a funcțiilor vitale din organism care exprimă în cel mai înalt grad ultrasensibilitatea sistemului biologic la perturbări ale echilibrului și dinamicii sale având la bază plasticitatea deosebită a sistemului nervos central”³.

Compensarea deficienței vizuale implică mai multe forme, factori condiționali și direcți de realizare. De asemenea, ea poate fi realizată prin diverse mijloace naturale ale organismului dar în același timp și prin unele mijloace tehnice precum sunt: lupele, ochelarii, aparate opto-electronice care le sunt de folos celor cu cecitate nocturnă, dar totodată și ochelari cu celule fotosensibile care au rolul de a transforma sursa de lumină în zgomote pentru a înlesni orientarea.

Persoanele nevăzătoare nu au un control vizual, însă cu toate acestea sunt foarte ordonate și disciplinate, așezându-și și păstrându-și obiectele mereu în ordine pentru a le fi de altfel și foarte ușor ca să le găsească. Printre punctele lor forte se numără disciplina și autocontrolul față de propriile comportamente, adaptându-se și conectându-se mai bine cu persoanele din jur.

Orientarea în timp și spațiu a nevăzătorilor joacă un rol important în experiența și dezvoltarea psihică a acestora. Prin termenii de orientare spațială se înțelege acea capacitate a nevăzătorilor de a ști în ce loc te situezi și în care parte dorești să te duci. Persoanele cu deficiență vizuală au un dar aparte, anumite abilități care îi fac speciali, nu văd ce se întâmplă în jurul lor, însă au o traiectorie foarte precisă atunci când e vorba de deplasare.

Printre factorii care contribuie la reușita proceselor compensatorii se regăsesc următorii:

- natura, gravitatea, gradul, etiologia și vârsta apariției;
- amploarea și profunzimea consecințelor secundare pe care le are deficiența de vedere în privința dezvoltării fizice, psihomotrice, intelectuale și socio-afective;

3 George Neamțu, *Tratat de asistență socială*, Iași, Editura Polirom, 2011, pp. 926-929.

- calitatea unor trăsături ale personalității, a particularităților individuale precum și calitatea aceluși context psihosocial;
- conținutul unor activități proprii, dar și calitatea, intensitatea și statornicia acelor acțiuni de stimulare și formare⁴.

1.4. Sistemul Braille și importanța acestuia

Persoanele nevăzătoare folosesc un sistem special atât de scriere cât și de citire, iar funcția specifică având-o analizatorul tactil-kinestezic. Încă de pe vremuri se dorea ca persoanele cu dizabilitate de vedere să poată să scrie. În trecut se foloseau niște noduri ale unor sfori de aproximativ 1,5 metri care datorită distanței dintre ele, a tipului lor și a grosimii, primeau semnificația de diferite litere ori cuvinte. De asemenea s-a folosit și scrierea pe o placă în relief, aranjându-se și pietre sub formă de litere poziționate într-o ladă mare plină cu nisip. Toate modalitățile de scriere menționate aveau un caracter limitat.

Louis Braille a fost marele inventator al alfabetului pentru nevăzători. Acesta și-a pierdut vederea la vârsta de 3 ani, când se afla în atelierul tatălui său și voia să taie o bucată de piele cu un cuțit. Din nefericire cuțitul i-a scăpat din mână direct în ochi. Acestuia i s-a încercat salvarea ochiului, însă din cauza răni infectate s-a îmbolnăvit și celălalt ochi, iar la scurt timp și-a pierdut vederea aproape total, văzând doar niște lumini și umbre. Întrucât îi plăcea foarte mult școala și să învețe nevăzător fiind, părinții acestuia l-au înscris la o școală specială de nevăzători.

Din fire ambițios și dornic de excelență, Louis a creat alfabetul Braille. Alfabetul are 26 de litere, fiecare literă la rândul său fiind reprezentată de o combinație de puncte. Fiecare literă are câte 6 puncte, însă fiecare e diferită față de altele, având diverse puncte în relief. Acest alfabet este la ora actuală cel mai răspândit sistem de scriere din întreaga lume⁵.

Citirea în sistem se realizează după cum urmează: cu ajutorul degetului mare de la mâna dreaptă se fixează obiectul respectiv, fiind punctul de la care se pleacă în explorarea tactilă.

Citirea în Braille se datorează degetului arătător și mijlociu, timp în care cu mâna stângă are loc corectarea și completarea celor citite. Acest tip de citire tactil-motorie este atât succesivă cât și analitică.

4 Dr. Meir Schneider, *Vedere pentru o viață*, București, Editura Litera, 2019, p.7.

5 Louis Braille, *Inventatorul alfabetului pentru nevăzători*, București, Editura Litera, 2019.

Înșușirea acestui alfabet constă în trei perioade: perioada preabecedară, post și abecedară. Ce este diferit de abecedarul copiilor care au o vedere normală este faptul că acesta deține mai multe consoane în învățarea din etapa primară și se predă timp de 2 ani de zile.

Așadar, învățarea timpurie de citire în acest sistem aduce doar beneficii și puncte forte în viața unui nevăzător, mai ales dacă acesta își dorește să își depășească condiția, să aibă el însuși abilitatea de a ști să scrie și să citească pentru a nu depinde de ajutorul cuiva.

1.5. Rolul societății în integrarea și protejarea nevăzătorilor

În ultimii ani, în societatea noastră s-a constatat o preocupare și un interes aparte pentru integrarea și protejarea persoanelor nevăzătoare. La modul general vorbind, integrarea reprezintă acel proces de inserție activă și eficiență a individului în tot ce ține de sfera socială și anume; activități, grupuri.

Autorul Gherguț descrie în cartea sa câteva elemente fundamentale care au rolul de a orienta și de a susține activitățile ce au ca și scop integrarea persoanelor cu dizabilitate vizuală din domeniul serviciilor sociale. Elementele menționate anterior sunt următoarele⁶:

- *Respectarea demnității umane* – întrucât fiecare persoană trebuie să aibă asigurată dezvoltarea liberă dar și deplină a personalității proprii;
- *Universalitatea* – face referire la faptul că fiecare individ, conform condițiilor prevăzute de lege, are dreptul la asistența socială și psihopedagogică;
- *Solidaritatea socială* – face referire la acea comunitate care participă la sprijinirea acelor persoane care au imposibilitatea de a-și asigura nevoile sociale pentru păstrarea și solidificarea coeziunii sociale;
- *Parteneriatul* – face referire la respectivele instituții publice precum și la organizațiile societății civile care colaborează în vederea structurării și progresării serviciilor sociale;
- *Subsidiaritatea* – prevede că statul intervine în momentul în care inițiativa locală nu a mulțumit sau a mulțumit parțial acele nevoi ale persoanelor aflate în dificultate și care au nevoie de servicii din aria socială.

⁶ Alois Gherguț, *Managementul serviciilor de asistență psihopedagogică și socială*, Iași, Editura Polirom, 2003, p.158.

Integrarea se referă la faptul că relațiile dintre oameni sunt fundamentate pe o recunoaștere a integrității lor, a valorilor și drepturilor pe care le dețin.

Autorii străini Lee și Lassey au făcut o afirmație referitoare la integrare fiind de părere că ea „înseamnă să ți se permită să fi capabil tu însuși printre ceilalți”⁷.

Cu alte cuvinte, integrarea face referire la relația stabilită de către un individ și societate, având în vizor mai multe stadii, de la simplu la complex.

Există astfel mai multe tipuri de integrare și anume:

- ♦ integrarea fizică;
- ♦ integrarea funcțională;
- ♦ integrarea socială;
- ♦ integrarea personală;
- ♦ integrarea în societate;
- ♦ integrarea organizațională.

Integrarea socială și protejarea persoanelor vârstnice cu deficiență de vedere poate fi posibilă numai dacă și indivizii normali ai societății sunt dispuși să renunțe la discriminare și să-i ajute pe cei în cauză. Este necesar ca la nivelul societății să se pună un mai mare accent pe combaterea discriminării vârstnicilor și a persoanelor nevăzătoare, întrucât indiferent de vârstă și condiție fizică sau aspect suntem un întreg al societății așa perfect sau imperfect.

Anual, la data de 15 octombrie se sărbătorește Ziua Internațională a Nevăzătorilor sau Ziua bastonului alb.

1.6. Aspecte legislative și beneficii specifice

Potrivit legii⁸, persoanele cu handicap, în special cele cu deficiență de vedere pot beneficia de anumite drepturi precum:

- ocrotirea sănătății – bazată pe prevenire, tratament și recuperare;
- educație și formare profesională după caz;
- asistență socială, servicii și prestații sociale;
- ocupare și adaptare la locul de muncă, precum și orientarea și conversia profesională;

7 L.Davidoff, *Introduction to Psychology and Aging*, 1987, p.428.

8 <https://universuljuridic.ro>

- amenajarea locuinței potrivit nevoilor, transport, accesul la mediul fizic precum și la cel informativ și comunicativ;
- diverse acțiuni de petrecere a timpului liber, acces la cultură, turism, sport;
- asistență juridică;
- diverse facilități fiscale precum taxe și impozite, asigurări și altele.

De asemenea, persoanele cu deficiență de vedere mai pot beneficia de gratuități precum transportul în comun, cazarea în diverse servicii hoteliere, bilete la tratamente balneare, servicii de asistență medicală gratuită, scutiri de la plata taxelor privind abonamentele de radio, televiziune și așa mai departe.

1.7. Importanța suportului familial și a consilierii spirituale în viața bătrânilor

Familia⁹ reprezintă pionul principal în ceea ce privește bunăstarea vârstnicului nevăzător și integrarea socială a acestuia. Are obligația de a-i asigura atât îngrijirea cât și întreținerea acolo unde este posibil.

Ca și membru al familiei este ideal să-i acordăm unui vârstnic cu deficiență vizuală tot ajutorul de care ar nevoie și pe care noi putem să-l oferim acestuia. Să-i arătăm că are susținere, că nu este singur în această etapă a vieții, că acceptarea bolii și a vârstei este un pas înainte, că viața își urmează cursul indiferent de gradul de dizabilitate vizuală în care este încadrat. Valorile familiale au fost dintotdeauna puternic influențate de religie.

Credința în Dumnezeu¹⁰ reprezintă un aspect foarte important în viața bătrânilor. Majoritatea sunt religioși și prin credință se simt mult mai apropiați de Dumnezeu.

Rolul important pe care îl are religia¹¹ în viața multor oameni dar și credințele și valorile religioase având o mare influență asupra vieții lor. În România, religia deține un rol important în viața tuturor indivizilor.

Consilierea spirituală în viața vârstnicului are rolul de a-l face pe acesta să redescopere și să conștientizeze potențialul spiritual pe care noi

9 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Familia—loc hărăzit de Dumnezeu pentru formarea caracterului", *Argeșul ortodox* X, 2011, nr. 514, p. 5.

10 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Biserica lui Dumnezeu, sursa unui Râu al Vieții și al Vindecării", *Argeșul orthodox*, 2012, XI, nr. 564, p.5.

11 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Misiunea Bisericii în societate", *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematic* 4 (2), 2017, pp. 57-76.

oameni îl avem, deoarece suntem înzestrați cu acesta în momentul în care venim pe această lume¹².

De asemenea consilierea spirituală este importantă în viața oricărei persoane deoarece are rolul de a ajuta persoana în cauză să găsească sensul vieții în momentele de cumpănă, să atingă o stare de liniște, pace bazată pe valori spirituale sau religioase;¹³ totodată consilierea spirituală reprezintă și o resursă valoroasă pentru persoane cum este și cazul vârstnicilor nevăzători, ajutându-i astfel să depășească diversele dificultăți de ordin spiritual și emoțional.

1.8. Implicarea asistentului social în viața bunicilor care trăiesc într-o lume obscură

Asistentul social are misiunea de a contribui la bunăstarea calității vieții oamenilor, să ușureze satisfacerea nevoilor de bază ale tuturor indivizilor care odată ajunși la vârsta bătrâneții și confruntându-se și cu dizabilitate de vedere au nevoie de o atenție deosebită.

Asistentul social trebuie să se implice în viața bunicilor care trăiesc într-o lume obscură, să-i ajute să își accepte dizabilitatea și întreaga situație și perioadă pe care o traversează și la care sunt supuși.

Este necesar ca vârstnicii nevăzători să fie încurajați să comunice cu cei din jurul lor indiferent dacă e vreo persoană din familie sau un străin al societății. Nu trebuie să se automarginalizeze, dimpotrivă, ideal ar fi să încerce să depășească criticile și învinuirea care îi acaparează.

În lucrul și relația cu beneficiarii, asistentul social trebuie să țină cont de câteva elemente importante pentru rezultate satisfăcătoare.

Primul element ar fi *atitudinea asistentului* față de bunicii nevăzători, aceștia trebuie să fie pozitivi, politicoși, atenți, amabili, plini de grijă, empatici, entuziaști, lucizi.

Al doilea element constă în *aspectul fizic* care face referire la îmbrăcăminte, tonalitatea vocii, limbajul trupului, contactul vizual, zâmbetul deoarece oamenii răspund la zâmbet.

12 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Religious liberty – a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arsc, France, Editions IARSIC, 2015, pp. 595-608.

13 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019, pp. 214-215.

Al treilea element este reprezentat de *abordarea* asistentului social, deoarece atunci când îi abordăm pe beneficiari trebuie să fim încrezători pentru a le inspira și lor încredere, să avem cunoștință de cauză să ne cunoaștem bine meseria, să fim competenți și eficienți, respectuoși și primitori.

Cel de al patrulea element constă în *comunicarea* de care dă dovadă asistentul, acesta trebuie să își cunoască foarte bine meseria, să renunțe la limbajul de specialitate și să folosească termeni cât mai pe înțelesul vârstnicilor nevăzători, să fie prompti în diverse situații și să vorbească astfel încât toată lumea să înțeleagă ceea ce dorește să spună.

Al cincilea element este reprezentat de *cooperare* în lucrul cu beneficiarii, asistentul trebuie să coopereze și cu ai săi colegi din echipă.

Pe lângă elementele amintite mai sus trebuie să menționăm și restul precum *mintea deschisă, angajamentul și încrederea*, deoarece și acestea sunt extrem de importante în lucrul cu beneficiarii.

1.9. Servicii sociale acordate persoanelor nevăzătoare în etate

Conform Legii numărul 292 din 2011, articolul 27, serviciile sociale constă în acele activități realizate pentru a răspunde acelor nevoi sociale dar și celor speciale, individuale, dar totodată și nevoilor familiale sau cum sunt cele de grup. Scopul acestora fiind de ajutor în depășirea diverselor situații de dificultate, prevenire, combatere a riscului de excludere socială, dar și de promovare a incluziunii sociale și de creștere a calității vieții¹⁴. În cazul persoanelor vârstnice nevăzătoare, orice serviciu social care i se cuvine, se poate acorda doar la solicitarea persoanei în cauză sau, după caz, la solicitarea unui reprezentant legal al beneficiarului, iar uneori pot fi acordate și din oficiu.

Persoanele nevăzătoare au dreptul la o mulțime de beneficii dar și de servicii pe toată durata vieții. În țara noastră, la momentul actual, persoanele cu dizabilități întâmpină probleme în accesarea diverselor servicii sociale și asta deoarece, birocrăția „pune bețe în roate”, potrivit acestei expresii românești.

Pentru a li se asigura independența în viața cotidiană dar totodată și pentru exercitarea drepturilor lor, persoanele cu dizabilități de vedere trebuie să aibă asigurate o serie de servicii și anume:

14 <https://mmanpis.ro>

- Servicii de sprijin;
- Servicii de îngrijire la domiciliu sau servicii comunitare;
- Servicii de consultanță sau de consiliere.

Pe lângă serviciile amintite mai sus persoanele cu dizabilitate gravă sau accentuată pot beneficia de facilități fiscale precum:

- Scutire de la plata impozitului pe locuință;
- Scutire de la plata taxei hoteliere;
- Scutire de la plata asigurării autoturismelor, motocicletelor care sunt asigurate handicapului și așa mai departe¹⁵.

Bibliografie :

- TITIRCA, Lucreția, *Ghid de nursing cu tehnici de evaluare și îngrijiri co-respunzătoare nevoilor fundamentale*, Editura Viața Medicală Românească, 2008.
- NEAMȚU, George, *Tratat de asistență socială*, Iași, Editura Polirom, 2011.
- SCHNEIDER, Dr.Meir, *Vedere pentru o viață*, București, Editura Litera, 2019.
- BRAILLE, Louis, *Inventatorul alfabetului pentru nevăzători*, București, Editura Litera, 2019
- GHERGUȚ, Alois, *Managementul serviciilor de asistență psihopedagogică și socială*, Iași, Editura Polirom, 2003.
- DAVIDOFF, L., *Introduction to Psychology and Aging*, 1987.
- REBELEANU, Adina, *Drept și legislație în asistența socială*, Cluj Napoca, 2016.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Plea for Human Dignity", *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, 1, pp. 29-43.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Misiunea Bisericii în societate", *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice* 4 (2), 2017, pp. 57-76.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Religious liberty – a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arsc, France, Editions IAR-SIC, 2015, pp. 595-608.

15 Adina Rebeleanu, *Drept și legislație în asistența socială*, Cluj Napoca, 2016.

- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Biserica lui Dumnezeu, sursa unui Râu al Vieții și al Vindecării”, *Argeșul orthodox*, 2012, XI, nr.564, p.5.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Familia–loc hărăzit de Dumnezeu pentru formarea caracterului”, *Argeșul ortodox X*, 2011, nr.514, p. 5.

Webografie:

- <https://universuljuridic.ro>
- <https://mmanpis.ro>